

Roodhalsfuten *Podiceps grisegena* in Diependal in 1988-2001

Sipke van der Veen

De Roodhalsfuut is een zeldzame broedvogel in Nederland en het grootste deel van de broedvogels is gesignaleerd in Drenthe. Alleen in Diependal is sprake van een echte populatie Roodhalsfuten, die bovendien de laatste jaren groeit.

De Roodhalsfuut is een broedvogel van ondiepe mesotrofe plassen in de oostelijke helft van Europa en in Azië. De dichtstbijzijnde populaties van enige omvang bevinden zich in Denemarken, Schleswig-Holstein en voormalig Oost-Duitsland (Hagemeyer & Blair 1997). In Zuid-Europa neemt het aantal broedgevallen af, of verdween de soort in de 20e eeuw. Tezelfdertijd breidde het areaal zich uit naar het westen (del Hoyo *et al.* 1992).

In 1985 werd in Drenthe (en in Nederland) voor het eerst succesvol gebroed op het Dwingelderveld, nadat de soort er in 1984 voor het eerst was opgemerkt (van den Brink *et al.* 1996). In Diependal doken de eerste drie vogels op in september 1984. Uit de daarop volgende periode 1985-87 zijn geen waarnemingen bekend. In 1988 waren de vogels er weer en werd er meteen succesvol gebroed. In dit artikel wordt ingegaan op aantalsontwikkeling en broedbiologie van de populatie die zich inmiddels heeft gevestigd. Speciale dank aan Dirk Haanstra en Wessel Spoelder, die een belangrijk deel van de waarnemingen verzamelden.

Gebied

Diependal is een vloeivelden- en plassencomplex in het westen van het Hijkerveld in Midden-Drenthe. De wateroppervlakte bedraagt ongeveer 110 ha. De vloeivelden werden tot in de jaren zeventig gebruikt voor lozing van afvalwater van een nabijgelegen aardappelmeelfabriek. Sinds enige tijd is het gebied eigendom van Het Drentse Landschap en wordt als natuurreervaat beheerd. In de destijds kale, nauwelijks begroeide vloeivelden heeft zich inmiddels een brede vegetatiezoom ontwikkeld van lisdodde en riet. Daarnaast is het ondiepe water aanzienlijk schoner en helderder geworden.

Werkwijze

De vloeivelden worden sinds 1974 geteld op schaarse en zeldzame broedvogels. Gedurende het broedseizoen worden ongeveer twee tellingen per maand uitgevoerd, waarbij alle waarnemingen van Roodhalsfuten worden genoteerd. In het begin van de voortplantingsperiode zwerven de vogels vaak nog een beetje rond over de plassen en vloeivelden, maar hun actieradius beperkt zich sterk wanneer de nestelplaats is uitgekozen. Daarentegen bemoeilijkt de dichtere begroeiing in en om het water, alsmede het heimelijke gedrag van Roodhalsfuten bij het nest het vaststellen van het precieze aantal paren en later het tellen van de jongen.

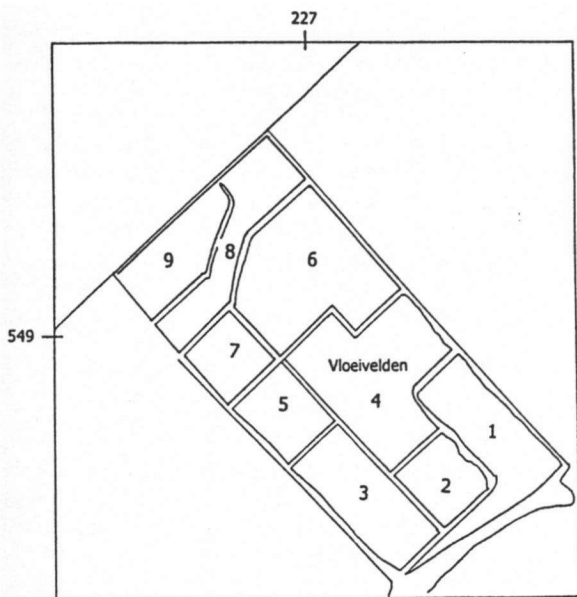
Resultaten

Aantalsontwikkeling en reproductie

Een samenvatting van de aantallen en het broedssucces staat in Tabel 1, hieronder volgen korte beschrijvingen per jaar:

Op 17 april 1988 werden twee vogels gezien op de voormalige vloeivelden. Op 9 juli werden drie jonge vogels gezien in vak 8 (Figuur 1), destijds het meest begroeide compartiment (kleine lisdodde met een pitrus- en rietzoom).

Op dezelfde plek werd ook in 1989 gebroed. Op 18 maart was het eerste exemplaar aanwezig, op 17 april het tweede. Op 15 mei zat één exemplaar te broeden en op 9 juni werden vier pulli waargenomen.

Figuur 1. Nummering van het vloeiveldencomplex in Diependal.
Numbers of compartments of the sewage fields in Diependal.

In de broedseizoenen 1990-93 werd elk jaar een paar in hetzelfde vloeivak aangetroffen. In 1990 werd een broedende vogel vastgesteld en bestond het vermoeden van een tweede paar. Mogelijk is door een van de paren succesvol gebroed, want op 30 augustus werden twee juvenielen gezien in de vakken 8 en 9. Gelet op de late waarnemingsdatum kan niet worden uitgesloten dat deze jonge vogels van elders kwamen.

Pas in 1994 kon opnieuw met zekerheid van een geslaagd broedgeval worden gesproken toen op 15 juli twee jongen werden gezien, ditmaal voor het eerst in een ander vloeivak.

In 1995 en 96 werden geen broedgevallen vastgesteld, hoewel er wel vogels in het gebied aanwezig waren. De melding in van den Brink *et al.* (1996) van donsjongen op twee plekken op 22 mei is dus niet correct.

In 1997 broedde er voor het eerst een paar buiten de vloeivelden in de Baai van Korteweg, het noordwestelijke deel van het grote vloeimeer. Dit paar werd op 21 juni betrapt met twee jongen. Het seizoen 1998 leverde twee broedgevallen op. Eén paar werd op 1 juni met twee jongen gezien. Op 27 augustus werden tien Roodhalsfuten waargenomen, waarvan zeven onvolwassen exemplaren. Het was echter te laat in het seizoen om met zekerheid te kunnen aannemen dat deze zeven alle in Diependal uit het ei waren gekropen.

Een toename vond plaats in 1999 toen vier broedparen werden vastgesteld. Van deze paren hebben er drie in totaal zeven jongen grootgebracht.

In 2000 liep het aantal vogels verder op. Tijdens de tellingen van 2 en 24 mei werden twaalf adulte vogels geteld en op 30 juni zelfs 17. Uit alle waarnemingen bij elkaar kan worden geconcludeerd dat minimaal vijf paren tot broeden zijn overgegaan. Bij vier paren zijn in totaal zes jongen gezien.

Tabel 1. Aantal broedparen en reproductie van de Roodhalsfuut in Diependal in de periode 1988-2001. Aantallen voor Nederland cf. Bijlsma et al. (2001). *Numbers and reproduction of Red-necked Grebes in diependal during 1988-2001. Numbers in The Netherlands are taken from Bijlsma et al. (2001).*

Jaar	Eerste Waarn.	Laatste waarn.	N paren	Paren met jongen	N jongen	Jongen/succesvol paar	Jong-en/paar	Nederlandse populatie
Year	First obs.	Last obs.	N Pairs	Pairs with young	N young	Young/successful pair	Young/pair	Dutch Population
1988	?	?	1	1	3	3	3	2
1989	18/3	18/8	1	1	4	4	4	4
1990	18/3	29/9	1-2	1	2	2	2	2
1991	24/3	12/9	1	0	0	-	0	2
1992	5/4	26/8	1	0	0	-	0	3
1993	7/4	26/8	1	0	0	-	0	1
1994	9/4	8/9	1	1	2	2	2	4
1995	19/3	30/6	0	0	0	-	-	4
1996	15/4	18/5	0	0	0	-	-	1
1997	19/4	15/9	1?	0	0	-	0	2
1998	20/3	9/10	2	1-2	2-7	2.0-3.5	1.0-3.5	3
1999	29/3	30/8	4	3	7	23	18	9
2000	20/3	10/8	5	4	6	15	12	?
2001	31/3	31/7	8	6	10-13	1.7-2.2	1.3-1.6	?

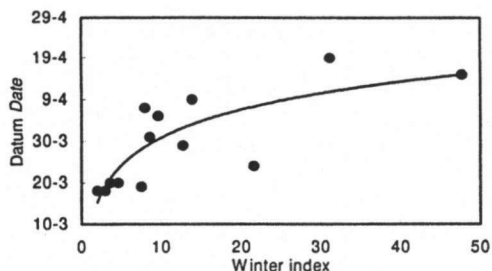
Het (voorlopig) hoogtepunt werd bereikt in 2001 met maar liefst acht paren. In het voorjaar vormden zich tenminste zes paren, waarbij zich in drie compartimenten meerdere paren ophielden. Het tellen van de paren was behoorlijk ingewikkeld, maar aan het eind van het seizoen werden de diverse waarnemers het eens over minimaal acht broedparen. In 2001 werd meermalen balts gezien en werd de roep gehoord. Twee maal werd bovendien een paring geobserveerd, waaronder op 30 april in vak 1. Op 5 juni werden voor het eerst jonge vogels gezien in vak 2. De waarnemers schatten dat in 2001 zes succesvolle broedparen minimaal 13

jongen hebben grootgebracht. Zekerheid op grond van gelijktijdige waarneming is er voor 10 jongen op 3 augustus. Van de vier paar die in de vakken 1 en 2 hebben gebroed, staat vast dat deze samen negen jongen hebben geproduceerd (waarneming 26 juni). Een van de paren zonder jongen werd op 9 augustus opnieuw baltsend waargenomen. Het is bekend dat Roodhalsfuten na een mislukt broedsel bereid zijn meerdere keren een nieuwe poging te wagen. In hoeverre dit in Diependal het geval is geweest is onbekend.

In de periode 1988-2001 werden 29-30 broedpogingen van Roodhalsfuten in Diependal vastgesteld. Minimaal 18 (62%) paren wisten tussen 2.0 en 2.3 jongen groot te brengen. Dat komt neer op een reproductie van 1.2-1.5 jongen per paar per jaar.

Gedrag en habitat

Medio maart werden de eerste Roodhalsfuten in het gebied waargenomen, maar meestal verschenen ze enkele weken later. In de tweede helft van augustus verlieten de meeste vogels Diependal. Aankomstdata correleerden met de strengheid van de voorafgaande winter (Fig. 2).

Figuur 2. Verband tussen aankomst van Roodhalsfuten in Diependal en de strengheid van de voorafgaande winter, berekend volgens IJnsen (1981). De regressielijn is logaritmisch. *Relation between arrival dates of Red-necked Grebes in Diependal and the severity of the preceding winter (IJnsen 1981). Regression line is logarithmic.*

In de broedtijd prefereerden de Roodhalsfuten in Diependal dichtbegroeide, relatief ondiepe wateroppervlakten met kleine open plekken. Mogelijk hangt deze voorkeur samen met het voedselaanbod. In de winter leven Roodhalsfuten vooral van vis, maar 's zomers zijn waterinsecten en hun larven, ongewervelden en kikkers belangrijker prooiën (Bauer & Glutz 1966). Als er gebroed werd kon het lange tijd lijken alsof de vogels er niet meer waren. Dit komt doordat Roodhalsfuten hun nest dieper het riet in bouwen dan bijvoorbeeld een Fuut. Met enig geluk zag je af en toe één vogel opletend heen en weer zwemmen in de buurt van de waarschijnlijke broedplaats. In een aantal gevallen werd gebroed in de buurt van een Meerkoet *Fulica atra*. Dit verschijnsel is eerder beschreven en daarbij werd vastgesteld dat de Meerkoeten eerder begonnen met de eileg, waaruit volgt dat het waarschijnlijk de Roodhalsfuten waren die het gezelschap van de Meerkoeten opzochten. De reden hiervoor is onbekend (Bauer & Glutz 1966). Alhoewel het gezinsleven zich voor een groot deel tussen de begroeiing afspeelt, viel er

af en toe wel degelijk te genieten van druk rondzwemmende kleine jongen, die van de ouders regelmatig wat toegestopt kregen.

Discussie

In de periode 1985-99 broedde maar liefst 40 % van de Nederlandse Roodhalsfuten in Diependal. Andere plekken in Drenthe zijn het Dwingelderveld (1995, 1999), Boerenveensche Plassen (1995, 1998-99) en Bargerveen (1999). Buiten Drenthe zijn paren gemeld op Schiermonnikoog (1996), Groote Meer bij Hoogerheide (1985), Kampina (1989), Grevelingenmeer (1994) en Lindevallei (1995) (Bijlsma *et al.* 2001).

Van de paren in Diependal bracht minimaal 62% gemiddeld 2.0-2.3 jongen groot, wat neerkomt op 1.2-1.5 jongen per aanwezig paar. Deze cijfers komen dicht in de buurt van de reproductie van de Canadese ondersoort *P. g. holboellii*, waar het aandeel reproducerende paren werd geschat op 70% en 1.3 jongen per paar werden grootgebracht (Del Hoyo *et al.* 1992). Het is dus goed mogelijk dat de Diependalse populatie voldoende jongen grootbrengt om zichzelf in stand te houden.

Summary: Red-necked Grebe *Podiceps grisegena* in Diependal 1988-2001

Diependal consists of former sewage fields in the central part of Drenthe, covering 110 ha of open water fringed with reedbeds (Fig. 1). Red-necked Grebes were observed for the first time in 1984; the first successful breeding attempt took place in 1988. Until 1998 0-2 pairs were present (Table 1), but from 1999 onwards the population started to increase. During 1988-1999 Diependal was the most important breeding site for Red-necked Grebes in The Netherlands, with more than 40% of all registered pairs. During 29-30 pair-years in 1988-2001 a minimum of 62% of pairs succeeded in raising young (2.0-2.3 young/successful pair, 1.2-1.5 young/pair). Arrival in the breeding area correlated with the severeness of the preceding winter (Fig. 2).

Literatuur

- Bijlsma, R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2) GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Bauer K.M. & Glutz von Blotzheim U.N. 1966. Handbuch der Vögel Mittel-Europas. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- van den Brink, H., van Dijk A., van Os B. & Venema P. 1996. Broedvogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- Hagemeyer W.J.M. & Blair M.J. (eds.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. T & AD Poyser, London.
- Del Hoyo, J. Elliot A. & Sargatal J. 1992. Handbook of the Birds of the World. Vol. 1. Lynx Edicions, Barcelona.
- IJnsen F. 1981. Onderzoek naar het optreden van winterweer in Nederland. Wetenschappelijk Rapport 74-2. Kon. Ned. Meteor. Inst., De Bilt.

Adres: S.A. Haadsmatraat 3, 9481 AL Vries.